

४६०५

अथ

मन्त्रिस्तोत्र सटीक.

तथा

शिवपंचाक्षरस्तोत्र.

छपावी प्रसिद्ध करनार,

रावजी श्रीधर गोंधळक

यांनी आपल्या

अथवा पोताना “ नगदितेच्छु ”
छाप्यानामां छाप्युं.

संवत् १८४७—सन १८८१.

અથ.

મહિન્ન સ્તોત્ર સટીક પ્રા.

પુષ્પદંતુવાચ

શ્રી ગણેશાયનમઃ અથ શ્રી મહિન્નસ્તોત્ર સાર્થ લીખ્યતે દોહારા
અજ અવિનાશી એક રસ, સત ચિત આનંદ સાર;
અધ્યારોપ અપવાદથી, કરીએ તત્વ વિચાર. ॥ ૧ ॥

ગુણ અનંત છે ઇશિના, શેષ ન પામે પાર;
શાસ્ત્ર બુદ્ધિ અનુસારથી, વરણું અલ્પ પ્રકાર. ॥ ૨ ॥

પ્રથમ મહિન્નની પરનાલિકા કથન કરીએ છીએ. એક સમય
પુષ્પદંત નામનો આચારી કૈલાશમાં ક્રિડા કરતો હતો છતાં પ્રમા
દને લીધે શિવ નિરમાલ્ય પુષ્પપર પગ મુકતો હવો. તે સમય
એ પુષ્પદંત આચારી પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે
શંકરના અપરાધને લીધે મારી આકાશ ગમનની સિદ્ધિનો નાશ
થયો છે. તે સમય શંકરની સ્તુતિને માટે પુષ્પદંત આચારી મ
હિન્ન સ્તોત્રનો પ્રારંભ કરતો હવો. એ મહિન્નનો અર્થ વરજ
ભાષામાં મુકતાનંદ પરમહંસે પોતાની બુદ્ધિનો અનુસાર મુમુ

ક્ષુઓની બુદ્ધિમાં આશ્વ થવાસાથે લખ્યો છે. હવે પ્રથમ શ્લોકમાં નિર્ગુણ તથા સગુણ શંકરનું સ્વરૂપ વર્ણવ્યું છે.

મહિમ્નઃપારંતેપરમવિદુષોયદ્યસદ્દશીસ્તુતિર્બ્રહ્માદીનામપિતદવસન્નાસ્ત્વયિગિરઃ ॥ અથાવાચ્યઃસર્વઃ સ્વમતિપરિણામાવધિગૂણન્મમાપ્યેષસ્તોત્રેહરનિરપવાદઃપરિકરઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ.—હે ભગવાન, આપના નિર્ગુણ સ્વરૂપના મહિમાને પાર પુરૂષ જાણતો નથી કારણ કે આપનું નિર્ગુણ સ્વરૂપ મન અને વાણીથી પર છે, તેમજ આપને પુરૂષોએ કરેલી સ્તુતિની યોગ્યતા પણ નથી; અને બ્રહ્માદિકની સંસ્કૃત ભાષાનું ગોચરપણુ આપનું નિર્ગુણ સ્વરૂપ નથી માટે પૂર્વાર્ધવડે સ્તુતિની અયોગ્યતા દર્શાવી હવે ઉત્તરાર્ધવડે સ્તુતિની યોગ્યતા દર્શાવે છે હે ભગવાન, સર્વ જન પોતપોતાની બુદ્ધિને અનુસારે આપની સ્તુતિ કરેછે તેથી સર્વે નિર્દોષછે; અને આ મહિમ્ન સ્તોત્ર બાબત મારો પ્રયત્ન વિનિર્દોષ છે. ॥ ૧ ॥

હવે શ્લોકના ત્રણ ચરણવડે નિર્ગુણ સ્વરૂપ તથા ચોથા ચરણવડે સગુણ સ્વરૂપનું કથન કરેછે.

**અતીતઃ પંથાનંતવચમહિમાવાઙ્મનસયોર-
તવ્યાવૃત્યાયંચકિતમભિધત્તેશ્ચુતિરપિ ॥ સક-**

સ્વસ્તોતવ્યઃકતિવિધગુણઃ કસ્યવિષયઃ પદે
ત્વર્ક્ષ્ત્રીનેપતતિનમનઃ કસ્યનવચઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ.—ભગવાન, આપનો મહિમા મન તથા વાણીવડે જાણવામાં આવતો નથી અને આપના મહિમાને શ્રુત્તિઓપણ માનપૂર્વક કથન કરેછે, અને નેતિ નેતિ વાંક્યવડે વેદ સકળ વાચ્યનો નિષેધ કરવા છતાં બીજા અર્થવડે વસ્તુનું પ્રતિપાદન પણ કરે છે; તો એ રીતનો આપનો મહિમા વર્ણવવાને કોઈ પુરૂષ શક્તિવાન નથી તેમજ આપ કોઈ પણ પુરૂષને હૃદયગોચરપણ નથી. હવે સગુણ વસ્તુની યોગ્યતા દેખાડેછે કે હે પ્રભુ, આપના મહિમ ક્વચિત્પ્રવિષે સર્વ પુરૂષોની મનવાણી પહોંચે છે ॥ ૨ ॥ હવે પરમેશ્વરને સર્વ શાસ્ત્રોના કર્તા ઠરાવેછે.

મધુસ્ફીતાવાચઃ પરમમમૃતંનિર્મિતવતસ્તવ
બ્રહ્માન્કિંવાગપિસુરુરોર્વિસ્મયપદમ્ ॥મમત્વે-
તાંવાણીંગુણકથનપુણ્યેનભવતઃ પુનામીત્ય-
ર્થોસ્મિન્પુરમથનબુદ્ધિર્વ્યવસિતા ॥ ૩ ॥

હે ભગવાન, મારી સ્તુતિને લીધે આપને કોઈપણ પ્રકારે સંતોષ થતો નથી; કારણ કે, જે વાણી છે તેતો આપની રચેલી છે અને મધુર ગુણવડે યુક્ત છે તેમ છતાં વેદાંતના સિદ્ધાંત જ

ન્ય પરમ અમૃત રૂપ છે, વળી સુરશુર એટલે બ્રહ્મદેવની વાણી આપને વિષે આશ્ચર્ય પામે છે તો અસ્મદ્દાદિકની તો ગણતરી જ શી ? હે પ્રભુ, આ સ્તુતિ રૂપી અર્થમાં મારી બુદ્ધિનાં પ્રમાણમાં બધમ કરું છું તે આપના ગુણ કથનને લીધે હું મારી વાણીને પવિત્ર કરું છું. ॥ ૩ ॥

હવે તણુ શ્લોકવડે મિમાસાદિકના મત્તનું નિરાકરણ કરતે થકે અંતકાર પરમેશ્વરને નમસ્કાર કરે છે.

તવૈશ્વર્યયત્તજ્જગદુદયરક્ષાપ્રલયકૃત્રયીવસ્તુ
વ્યસ્તંતિસ્ફુટુણમિન્નાસુતનુષુ ॥ અભવ્યાના-
મસ્મિન્વરદરમણીયામરમણીં વિહંતું વ્યાક્રો-
શીવિદધતઙ્ગૈકેજહધિયઃ ॥ ૪ ॥

અર્થ.—હે ભગવાન, આપનું ઐશ્વર્ય વ્યસ્ત આરોપિત છે અને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા રૂદ્ર એ તણુ તનુગુણોવડે જુદે જુદે પ્રતિત થાય છે. વળી એ ઐશ્વર્ય તણુ લોકની ઉત્પતિ, સ્થિતિ તથા પ્રલય કરવા છતાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા રૂદ્ર રૂપે છે. હે ભગવાન, કોઈ જડબુદ્ધિ મિમાસકાદિક મત્તવાંજા જનો આપના ઐશ્વર્યની નિંદા કરે છે. એ નિંદા પાપી પુરૂષોને પ્રિય લાગે છે, પરંતુ આપના સર્વજ્ઞાદિ ગુણયુક્ત ઐશ્વર્યની નિંદા શુદ્ધ મુમુક્ષુઓને અતિ અપ્રિય લાગે છે. ॥ ૪ ॥

હવે નિંદાને દૂષાવીને કહે છે.

કિમીહઃ કિંકાયઃ સર્વલુકિમુપાયસ્ત્રીભુવનં
કિમધારોધાતાસૃજતિકિમુપાદાનઈતિચ ॥
અતર્ક્યૈશ્વર્યૈર્ત્વગ્યનવસરદુસ્થોહતધિયઃકુત-
ર્કોયંકાંશ્ચિન્મુખરયાતિમોહાયજગતઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ.—એ ધાતા પરમેશ્વર તણુ ભુવનની ઊત્પત્તિ કરે છે પરંતુ તેઓને ઊત્પન્ન કરવા આગત શી ક્રિયા ! કેવા પ્રકારની કયા કયા પ્રકારનો ઊપાય ! કયા પ્રકારનો આધાર તથા જગત ને ઊત્પન્ન કરવામાં નિમિત્ત ઊપાદાન કારણ થુ છે ! એવો કુતર્ક કેટલાક મંદબુદ્ધિયુક્ત પુરૂષો કરેછે. હે પ્રભુ એ કુતર્કનું તાત્પર્ય એ છે કે, જગત તથા તમારા ભક્તોના ચિત્તને ભ્રમણા પમાડવી. આપને વિશે એવો કુતર્ક કરવો એજ અયોગ્ય છે કારણ કે, આપ તો અચિંત્ય માહાત્મ્ય યુક્ત છો. ॥ ૫ ॥

અજન્માનોલોકાઃ કિમવયવવંતોપિજગતા-
મધિષ્ઠાતારાંકિંભવવિધિરનાદૃત્યભવતિ॥ અ-
નીશોવાકુર્યાદ્ભુવનજનનેકઃ પરિકરોયતો
મંદાસ્ત્વપ્રત્યમરવરસંશેરતદ્દમે ॥ ૬ ॥

અર્થ.—હે અમરવર, દેવોમાં તમે શ્રેષ્ઠ છો. ભુર્ભુવાદિ સત્ય લોક આવેવી (અવયવ રહિત) હોવા છતાં અજન્મા હશે એવી

સંભાવના થતી નથી કારણ કે, જે સાવેવ (અવયવ સહિત) વસ્તુ છે તેનો જન્મપણ થાયછે, જેમ ઘડો સાવેવી છે તેથી ઊત્પત્તિમાન છે. આ જગત અધિષ્ઠાન પરમેશ્વરની આજ્ઞા વગર ઊત્પન્ન થતું હશે. ઈશ્વર સિવાય બીજો કોઈ જગતકર્તા હશે. એ ભૂવના ઊત્પન્ન કરવામાં સામગ્રી શીછે? એવી રીતે પાપી મિમાંસકાદિક મતવાળા આપ બાબત અનેક પ્રકારના સંદેહ કરે છે, પરંતુ આપને વિશે સંશયની યોગ્યતા નથી તેમજ આ પ ઈશ્વર કરતાં બીજો કોઈ સમર્થ પણ નથી. ॥ ૬ ॥ હવે પરમેશ્વરના સ્વરૂપના નિરૂપણ વિષેષ્ટ શાસ્ત્રોનો વિવાદ દર્શાવે છે.

**ત્રયીસાંખ્યયોગઃ પશુપતિમતંતૈષ્ણવમિતિપ્ર-
ભિન્નેપ્રસ્થાનેપરમિદમદઃ પથ્યમિતિચ ॥ રૂ-
ચીનાંવૈચિત્રયાદ્યજુકુટિલનાનાપદજુષાંનૃણા-
મેકો ગમ્યસ્ત્વમસિપયસામર્ણવદ્ ॥ ૭ ॥**

અર્થ.—ત્રણ વાક્યોવડે ત્રણ વેદ, સાંખ્યવડે કપિલ મત, યોગ વાક્યવડે પાતાંજલિ ન્યાય એટલે વૈશેષિક શાસ્ત્ર, પશુપતિ વાક્યવડે શૈવશાસ્ત્ર તથા તૈષ્ણવ વાક્યવડે નારદ પંચરાત્ર એમ આગ્રિકાર કરેલાં છે. એ રીતે પંચભેદ કહ્યા, પણ સકલ મત વાદીઓ અહંકારવડે પોતપોતાના સિદ્ધાંતને અધિક માને છે કારણ કે સર્વ પુરુષોની ઈચ્છાઓ જુદે જુદી વિચિત્ર છે પરંતુ જેમ સર્વ નદીઓનાં જલ પ્રથક પ્રથક માર્ગોવડે એકજ સમુદ્રમાં મળી જાય છે તેમ આધકાર ભેદવડે આપ એક પ્રભુ

મુમુક્ષુઓને પ્રાપ્ત થાઓ છો. ॥ ૭ ॥

મહોક્ષઃસ્વદ્વાંગંપરશુરજિનંભસ્મન્નાગેનઃ ક-
પાલંચતીયત્તવવરદતંત્રોપકળમ્ ॥ સુરસ્તાં
તામૃદ્ધિંદધતિતુભવદ્ભૂપ્રણિહિતાંનહિસ્વા-
ત્મારામંવિષયમૃગતૃષ્ણાભ્રમયતિ ॥ ૮ ॥

અર્થ.—ભોવરદ, અભયના દાતા તંત્રોપકરણ વગેરે આપ
ને અલ્પ સામગ્રી છે તેમાં પ્રથમ ઊક્ષનંદીગણ, બીજી દંડપર બ્ર-
હ્મકપાલ, ત્રીજી પરશુકુહારતું આયુક્ષ, ચોથું અજીન ગજચર્મ, પાં-
ચમી વનદગ્ધ કાષ્ઠની ભસ્મ, છઠ્ઠાં કૃષ્ણીધર સર્પોનાં ભુષણ તથા
સાતમાં મનુષ્યોનાં મસ્તકોનાં તુમલાં છે, તેથી અલ્પ વિભૂતિ છે
અને દેવલોકો આપની કૃપા દ્રષ્ટિવડે મહાન ઋદ્ધિને ધારણ કરે છે.
એ રીતે વિષય રૂપી મૃગ તૃષ્ણા આત્મારામ યોગીઓને બ્રહ્માની
પ્રાપ્તિ ચલાયમાન કરી શકતી નથી માટે સર્વ યોગીઓ કરતાં
શંકરને શ્રેષ્ઠ પ્રતિપાદન કર્યો. ॥ ૮ ॥

ધ્રુવંકશ્ચિત્સર્વસકલમપરસ્તદ્ધ્રુવાન્નિદંપરોઘ્રો-
વ્યાઘ્રોવ્યેજગતિગદતિવ્યસ્તવિષયે ॥ સમ-
તેપ્યેતસ્મિન્નુરમયનતૈર્વીરભત્તદ્વસ્તુવન્
જિહ્વોમત્પદાંનંસ્વલુનનુઘૃષ્ટામુખરતા ॥ ૯ ॥

અર્થ—હે પુરમથન, કોઈ સમય કેટલાએક મિમાસકો આ સર્વ જગતને ધૂવ નિત્ય માને છે. કેટલાક બૌદ્ધમતના નાસ્તિકો આ સર્વ જગતને અનિત્ય માને છે. બીજા દીગંબરી નાસ્તિકો આ જગતને નિત્યાનિત્ય માને છે. એરીતે આકાંક્ષાદિક પંચભુતો નિત્ય છે એમ માને છે અને ઘટપટાદિ સર્વ પદારથોને અનિત્ય માને છે. એરીતે માને છે એરીતે મત્તવાદી લોકો આ જગતને ભિન્નભિન્ન પ્રકૃતિયુક્તું માને છે. ભટ બૌદ્ધાદિકની પેઠે હું આપ પ્રભુની સ્તુતી કરતોયકો લગ્ન પામું છું કારણ કે નિશ્ચય છતાં આશ્ચર્યથી ભ્રમિત થવું, એ મુરખતા છતાં અતી અપજનાવાળા પુરૂષને લગ્નની પાત્તિ કરે તેમ છે. ॥ ૯ ॥ બ્રહ્મદેવ તથા વિષ્ણુ મળીને શંકરના ઐશ્વર્યનો અંત લેવા ગયા તે પરકાર દરશાવે છે.

તવૈશ્વર્યયત્નાદ્યદુપરિવિરિંચોહરિરધઃપરિચ્છે-
નુંયાતાવનલમનલસ્કંધવપુષઃ ॥ તતોમક્તિ
શ્રદ્ધાભરગુરુગૂણદ્વયાંગિરિશયત્સ્વયંતસ્થેતા-
ભ્યાંતવકિમનુવૃત્તિર્નિશ્ચલતિ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ.—આપના ઐશ્વર્યનો અંત લેવાસાર બ્રહ્મદેવ આકાશ તરફ અને વિષ્ણુ પાતાળમાં ગયા પરંતુ જીભયમાંના કાંઠાને પાણી આપનો અંત પરાતપ થયો નહીં કારણ કે આપ પરશુ તો વાયુ અને અગ્નિ સ્વરૂપી છો, તેમાં વાયુતત્ત્વ પર્યંત લિંગનું મસ્તક છે અને કાળ અગ્નિ પર્યંત લિંગનું મુળ છે બ્રહ્મદેવ માત્ર બ્રહ્માંડના અને વિ

જી માત્ર જળ તત્વના નિવાસી છે માટે આપનું ઐશ્વર્ય જાણવાને કોઈ સમર્થ થતા નથી, અને એ બ્રહ્માવિજ્ઞાના અંતરમાં આપ સ્વતઃ પ્રાપ્તમાન છે તો બ્રહ્માવિજ્ઞા શ્રદ્ધા અને ભક્તિવડે આપની સ્તુતિ કરે છે. હે ભગવાન, આપની સેવા ફક્ત પરાત્પિ કરતી નહીં હોય એવું સમજવું એ કેવળ મુર્ખતા છે તો, આપ ઈશ્વર ની ભક્તિ સાક્ષાત્ પરંપરાગત ફક્તે આપનારી છે. ॥ ૧૦ ॥ હવે રાવણનું પરાક્રમ દર્શાવવાને માટે કવણની ભક્તિ કથન કરે છે.

અયત્નાદાપાદ્યત્રિભુવનમવૈરવ્યતિકરંદશા-
સ્યોયદ્વાહૂનભૂતરણકંડૂપરવશાન ॥ શિરઃપ-
દ્મશ્રેણીરચિતચરણાંભોરુહબલઃ સ્થિરાયા
સ્ત્વદ્ભક્તેસ્ત્રિપુરહરવિસ્ફૂર્જિતમિદમ્ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ.—હે ત્રિપુરહર, યુદ્ધની ઈચ્છાને લીધે સદા ચળવળી રહેલી વીશ ભુજાઓ યુક્તના રાવણને યત્નરહિતપણે નિઃશત્રુ યુક્ત ત્રિભુવનનું રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું તેમાં રાવણનું પરાક્રમ માત્ર આપની રિયર ભક્તિજ છે. એ ભક્તિ એવી કે, રાવણ પોતાના દશ મુસ્તક નિજ હસ્તે છેદી, પાંકિત કરી કમળની પેઠે આપ પ્રભુને ચરણે બલીદાન આપતો હવો. વિશેષ કરીને આપનું પુજન સર્વને સકળ વસ્તુની અધિકતાની પરામી થવાને હેતુ છે. ॥ ૧૧ ॥ હવે શંકરનું મહદ્દેવણું સુચવવાને વાસ્તે રાવણની કુટીલતા દરશાવે છે.

અરુણ્યત્વત્સેવાસમાધિગતસારંભુજવનં બલા-
ત્કૈલાસેપિત્વદધિવસતૌવિક્રમયતઃ ॥ અલ-
ખ્યાપાતાઞ્ચેપ્યલસચલિતાંગુષ્ઠશિરસિપ્રતિ-
ષ્ઠાત્વચ્યાસીત્ધ્રુવમુપચિતોમુહ્યતિચ્ચલઃ ૧૨

અર્થ.—હે ભગવાન રાવણુ આપની સમીપ કૈલાસમાં વા-
સતો થકો આપને પોતાના વીશ ભુજઓનું પરાક્રમ દેખાડતો
હવો. આપના બળને લીધે એ પાતાળમાં ટકી શક્યો નહી.
આપની સેવા ભક્તિને લીધે રાવણુને બળની પ્રાપ્તિ થઈ તથા
પિ આપે આપના અંગુઠાને ભાર રાવણુના મસ્તકપર અના-
યાસે દીધો. એટલામાં તો તેનાથી પાતાળમાં રહેવાણુ નહી.
વિશેષ કરીને પારકા ઐશ્વર્યને પામેલા દુષ્ટ જન મોહ પામે છે
તો મહાન પુરૂષની કૃપા દુષ્ટજનને પ્રગદાતા થતી નથી. ॥ ૧૨ ॥
હવે શંકરના અનુગ્રહથી બાણાસુરનું પરાક્રમ દર્શાવેછે.

યદદ્ધિંસુત્રામ્ણો વરદપરમોચૈરપિસતીમધશ્ચ-
ક્રેબાણઃપરિજનવિધેયત્રિભુવનઃ ॥ નતચ્ચિત્તં
તાસ્મિન્વરિવસિતરિત્વચ્ચરણયોર્નકસ્યાપ્યુ-
ન્નત્યૈભવતિશિરસસ્ત્વચ્ચવનતિઃ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ.—હે વરદાતા પ્રભુ, ધંદની અતી ઊત્કૃષ્ટ ઋદ્ધિને

ત્રણે ભુવનોને દાસત્વપણે વરતાવનારો આણસુર પાતાળમાં લેઈ
ગયો એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી કારણ કે તે આપના ચરણની
પુજા કરનારો હતો; માટે જ જનો આપને વંદે છે તેઓને ક
ળની પરામી થાય એ પરત્યક્ષજ છે. ॥ ૧૩ ॥

અકાંડ બ્રહ્માંડ ક્ષયચકિત દેવાસુરકૃપાવિધે-
યસ્યાસીદ્યસ્ત્રિનયનવિષંસંહૃતવતઃ ॥ સક-
લમાષઃકંઠેતવનકુરુતેનશ્રિયમહોવિકારોપિ
શ્લાઘ્યોભુવનભયભંગવ્યસનિનઃ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ.—હે ત્રિનયન આપે કૃષ્ણપાંદુર વરણના વિષનું પાન
કર્યું છતાં એ વિષ કંઠને વિશે સ્થિત! હોવાથી અતી શ્રીય
શોભાને આપેછે. અકાંડ સમય ન છતાં બ્રહ્માંડના નાશને દે
ખીને, દેવો તથા અસુરો ભયને પામવા લાગ્યા, તેમજ દેવ
તથા અસુરોના કલેશને અસહન કરવાસારુ આપે કૃપા કરી
ને વિષનું પાન કર્યું તો, હ પરણુ સંસારીજનોનાં સંસારી દુઃખો
દુર કરવાનું આપને વ્યસનજ છે. ॥ ૧૪ ॥
હવે કામદેવની કથા વરણવે છે.

અસિદ્ધાર્થાનૈવકચિદપિસદેવાસુરનરં નિવર્તે-
તોનતં જગતિજયિનોયસ્યવિશિષ્ઠાઃ ॥ સપ-

શ્યન્નીશત્વામિતરસુરસાધારણમભૂત્સમરઃસ્મ-
ર્ત્ત્વ્યાત્મ્યાત્મહિવશિષુપથ્યઃપરિભવઃ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ.—હે ઇશિ, કામદેવનું આણ બાહરહિત છે તેથી તે આણ આ જગતમાં દેવ, અસુર તથા નરલોકને જીતવાને નિષ્ફળ ન થતા, સર્વને વશીભુત કરેછે; તથાપી આપની સાથે કામદેવ ખીજા ઈંદ્રાદી દેવોની પેઠે વરતવા લાગ્યો તેથી દહ ન થયો અને સ્મરણ માત્રનુજ કામદેવનું શરીર રહ્યું એ કનીષ્ઠ થયો તેનું કારણ માત્ર જીર્ણીય પુરુષોને પરાભવ પમાડવાનું છે. એ સુખનો હેતુ નથી કારણ કે, ઇશ્વરનો અનાદર એ વિનાશકારક છે. ॥ ૧૫ ॥ હવે શંકરને નમસ્કાર કરતે થકે ગ્રંથકાર એ પરભુના નૃત્યનુ કથન કરેછે.

મહિપાદાઘાતાઃ જતિસહસાસંશય પદંપદંવિ
ળોર્મ્યામ્યદ્રુજપરિઘરુગ્ણગ્રહગણમ્ ॥ મુહુર્ચૌ-
દૌસ્થ્યંયાત્યાનિમૃતજટાતાડિતતટાજગદ્ર-
ક્ષાયૈત્વંનટસિનનુવામૈવવિભુતા ॥ ૧૬ ॥

અર્થ.—હે ભગવાન, આપે જગતના રક્ષણ તથા દુષ્ટોના નાશને અર્થે ચરણો ધરતાં ગિઠાવતાં પૃથ્વી નીચી જાગી થવા લાગી એવો નૃત્ય કર્યો, તેથી વીષ્ણુપદ આકાશે ભ્રમણ કરતું હતું; તથા હાવભાવ બદલાવતાં ભુજાઓ ફેરવવાને લીધે નક્ષત્રભણો રહ્યાં કે નષ્ટ થયાં તે બાબત શંકાય થવા લાગ્યો; અને

જાભય સ્વર્ગદ્વાર વ્યથા પામ્યાં, તેમજ જટા ફેરવવાથી સ્વર્ગનું એક પાશુ તાડિત થયું ધણુ કરીને આપનું ઐશ્વર્ય વિપરિત પણ છે જથ્થાપિ આપ ઇશ્વરની ઇચ્છા સ્વતંત્ર છે. ॥ ૧૬ ॥ હવે શંકરના વિરાટ સ્વરૂપનું કથન કરેછે.

વિચલ્યાપતિારાગણગુણિતફેનોદ્વમરુચિઃપ્ર-
વાહોવારાંયઃષ્ટદલઘુદૃષ્ટઃશિરસિતો ॥ જગ-
દ્વીપાકારંજલધિવલયંતેનકૃતમિત્યનેનૈવો-
ન્નેયંધૃતમહિમદિવ્યંતવંવપુઃ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ.—હે જગદાધાર, આપના શરિરપર મહાન જળ પ્રવાહ ઝીણી ફરફરની પેઠે વરસતો દેખાય છે તેથી વિરાટ સ્વરૂપનું પરિભાણુ નથી. એ જળપ્રવાહ આકાશવત આપક અ ને તારા તથા નક્ષત્રોના સમુહમાં ફેણુ સમાનછતાં, તેજનો ભા ખ્ય થાય છે, જેમ નગરની પાછળ ચોતરફ ખાઈ હોય છે તેમ જળના પ્રવાહને લીધે ચોતરફથી સર્વ જગતને આવણું કર્યું છે એ રીતે આપના વિરાટ શરિરને અનુમાનથી જાણી શકાયછે કે આપનું વપુ શરિર દિવ્ય પરબાધુકત છે. ॥ ૧૭ ॥

રથઃ પાણીયંતાશતૃતિરગૈર્દ્રોધનુરથોરથાંગે
ચંદ્રાકૌરથચરણપાણિઃ ॥ રઙ્ગિતિ ॥ દિધક્ષો-
સ્તેકોયંત્રિરતૃણમાહંબરવિધિર્વિધેયૈઃક્રીડં-

ત્યોનસ્વલુપરતંત્રાઃપ્રભુધિયઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ.—હે દેવ, સમય ત્રીપુરને દહન કરવાની આપની ઈચ્છા થઈ તે સમય પૃથ્વીરૂપી રથ, બ્રહ્મારૂપી સારથી, હિમાચલ પર્વતરૂપી ધનુષ, સૂર્ય તથા ચંદ્રરૂપી રથનાં પૈડાં, જળરૂપી રથચરણ એટલે રથની પેંજણિઓ તથા વિષ્ણુરૂપી બાણ કર્યાં; તો બાલ, વર્ય, શક્તિ તથા બુદ્ધિથી યુક્ત પુરુષો નિશ્ચય કરીને પરાધિનપણે ક્રિડા ન કરતાં નિજ શક્તિથી વિનોદ કરેછે. ॥૧૮

હરિસ્તેસાહસંકમલબલિમાધાયપદયોર્યદેકો
નેતસ્મિન્નિજમુદહરન્નેત્રકમલમ્ ॥ ગતોમ-
ક્ત્યુદ્રેકઃ પરિણતિમસૌચક્રવપુષાત્રયાણાં
રક્ષાયૈત્રિપુરહરજાગર્તિજગતામ્ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ.—હે ત્રિપુર હરહરી, આપના ચરણની પુજા વિષ્ણુ સહસ્ર કમળવડે કરતા હવા, તેમાં એક ઓછું હોય તો પોતે પોતાના નેત્રકમળની તુલ્યના સંકલ્પ કરીને કોઈ બીજો અવયવ આપને અર્પણ કરતા તેથી અધિક ભક્તિને લીધે ચક્રરૂપ ધારણ કરીને સ્વર્ગ, મૃત્યુ તથા પાતાલ એ ત્રણે લોકવું રક્ષણુ તમેજ કરોછો. એરીતે સુદરસન ચક્રની શક્તિ વિષ્ણુને તમેજ આપેલી છે. ॥ ૧૯ ॥ હવે કર્મફલના દાના શંકરનેજ પ્રતિપાદન કરેછે.

ક્રતોદ્યુઃજાયત્વમાનિફલ યોગેક્રતુમતાંક
મર્મપ્રેક્ષસ્તંફલતિપુરુષારાધનમૃતે ॥ અત-
સ્ત્વાસંપ્રેક્ષ્યક્રતુષુફલદાનપ્રતિભુવંશ્રુતૌશ્ર-
દ્ધાંબત્ધ્વાત્પરિકરઃ સ્તુત્વઃ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ.—હે ભગવાન, સકામી પુરુષો કર્મ આપ્યત દ્રઢ વિ-
શ્વાસ કરીને પરવર્ત થાયછે, અને શ્રુતિ અથવા વેદ વાક્યપર
દ્રઢ વિશ્વાસ કરીને કર્મ કરે છે. વૈષ્ણી ક્રતુયજ્ઞમાં ક્ષણદાતા આ-
પને જાણીને કર્મ કરેછે; વિનષ્ટ કર્મદ્વળની પ્રાપ્તી તમેજ કરોછો.
અને પુરુષોને નષ્ટ કર્મદ્વળની પ્રાપ્તી ઇશ્વરના આરાધન વિના
સિદ્ધ થતી નથી. ॥ ૨૦ ॥ હવે શંકરના કોપથી દક્ષપ્રજાપ-
તિના યજ્ઞનો વિક્લંસ થયો તે કથન કરેછે.

ક્રિયાદક્ષોદક્ષઃક્રતુપતિરર્ધાશઃ સ્તનુમૃતામૃ-
ષીણામાર્ત્વિજ્યંશરણ સદસ્યાઃ સુરગણાઃ ॥
ક્રતુમ્નેષસ્ત્વત્તઃક્રતુફલવિધાનવ્યવનિનોધુ-
વંકર્તુઃ શ્રદ્ધાવિધુરમભિચારાયહિમસ્વાઃ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ.—હે શરણુદાતા, દક્ષપ્રજાપતી ક્રિયાકર્મમાં કુશળ હ-
તો અને યજ્ઞકર્મ આપ્યત યજ્ઞમાન પણ આપજ હતા. વશિષ્ઠા
દિકે રુપિયો યજ્ઞમાં રુત્વીજ (કર્મના કરાવનાર) હતા, તેમજ

ઈદ્રાદિક દેવો દક્ષપ્રજાપતીની સભામાં બેઠા હતા. એરીતની સામગ્રી દક્ષના યજ્ઞમાં હતી તથાપી આપના કોપને લીધે નષ્ટ થઈ; કારણ કે, યજ્ઞમાં યજ્ઞમાનને ફળ સંપાદન કર્યાનું આપને વ્યસનજ છે તથાપિ યજ્ઞમાનની શ્રદ્ધાવીના યજ્ઞકર્મ વિશેષ કરીને વીપર્યયો હેતુ થાય છે. ॥ ૨૧ ॥

હવે પ્રજાપતિના કામનો આશ્વીભાવ સુચવે છે.

પ્રજાનાથનાથ પ્રસભમભિકંસ્વાંદુહિતરંગતંરો-
હિદ્ભૂતાંરિઃપિષુમૃષ્યસ્યવપુષા ॥ ધનુષ્પાણે-
ર્યાતંદિવમપિષ્ણદ્દાદુક્તપુંદ્રસંતંતેઽધ્યાપિ
ત્યજતિદમૃગવ્યાધરભસઃ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ.—હે ભુનાથ, આપનો મૃગ સમાનનો વેગ હાલ વર્તમાનકાળમાં પણ મટતો નથી; કારણ કે, આપના હાથમાં ધનુષ છતાં પરજનાથે લજ્જત હોતેથકે મૃગશરીર ધર્યું અને બ્રહ્મ દેવ આપની પુત્રી મૃગલનું શરીર ધરીને નાસવા લાગ્યા તથાપિ પરજનાથે અતી કામથી વ્યાકુળ હોતેથકે પાછળને પાછળ ધાવા માંડ્યું. આપના ભયથી બ્રહ્મા પણ સ્વર્ગમાં નાસવા લાગ્યા તોપણ તેણે બ્રહ્માની પુંઠ મેલી નહીં અને આપે પણ તેનો પીછો છોડ્યો નહીં તેથી અદ્યાપિ પણ એ તારાઓ આકાશમાં મૃગશિર નક્ષત્રમાં જણાય છે. ॥ ૨૨ ॥

હવે પાર્વતીનો મુઠભાવ કથન કરે છે.

સ્વલાવણ્યાશંસાધૃતધનુ મન્હાયતૃણદત્પુ-
રઃપ્લુઠંદૃષ્ટાપુરમથનપુષ્પાયુધમપિ॥ યદિસ્ત્રે-
ણંદેવીયમાનિરતદેહાર્ધઘટનાદવૈતિત્વામદ્વા
વતવરદમુગ્ધાયુવતયઃ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ.—હે પુરમથન, વિરહરૂપી ધનુષ્યને ધારણ કરીને
ઊભેલો કામદેવ તૃણની પેઠે સીધદહન થયો તે તથા આપનું
અર્ધ શરિર પોતાના શરિરમાં વિધમાન છે એમ જાણવા છતાં
પાર્વતિ આપની સનમુખ આવીને ઊભાં અને સ્વલાવણ્યનું
અભિમાન કરતે થકે આપને સ્ત્રી લાંપટ માનવા લાગ્યાં તે
સ્ત્રીજનિતિ મુંઢ છે. ॥ ૨૩ ॥

શ્મશાનેષ્વાક્રીડાઃ સ્મરહરપિશ્ચાઃ સહ-
ચરાશ્વિતાભસ્માલેપઃસ્રગપિ કરાટીપરિકરઃ
॥ અમંગલ્યંશીલંતવમ્ભવતુનામૈવમશ્વિલં ત-
થાપિસ્મર્તૃણાંવરદપરમમંગલમસિ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ.—હે સ્મરહર, આપ શ્મશાનમાં ક્રીડા કરોછો. આ
પની સંજે પિશાચો રહેછે તથા અંજે શ્મશાનની ભસ્મ લેપ
ન કરવા છતાં મનુષ્યોનાં તુમલાંની માળા ધારણ કરોછો. હે
વરદાયક પ્રભુ, એરીતે આપની સામગ્રી અમંગલરૂપ છે. તથા

પિ જે પુરૂષો આપનું સ્મરણ કરેછે તેઓને આપ પરમ મં
ગલરૂપ છો. ॥ ૨૪ ॥

મનઃપ્રત્યક્ચિત્તેસવિધમવધાયાત્તમરૂતઃ પ્ર-
હૃષ્યદ્રોમાણઃ પ્રભદસલિલોત્સંગિતદૃશઃ ॥
યદાલોક્યાલ્હાદંહદૃશવનિમજ્યાન્તમયેદ-
ધત્યંતસ્તત્ત્વાંકિમપિયમિનસ્તાત્કિલભવાન્
॥ ૨૫ ॥

અર્થ.—હે ભગવાન, ચિત્તને વિષય તરફથી રોકીને યોગ
શાસ્ત્રમાં કહેલાં સાધનો કરીને, આપની તરફ ચિત્ત લગાવીને,
આતપરાણ તથા અપાનવાયુનું નિરોધન કરતેથકે હૃદયના આનંદને
લીધે સુઆટાં ઊભા થયા છતાં પ્રમદ આનંદવડે જે જેઓનાં
નેત્રોમાં જલ ભરાઈ ગયું છે એવા યમી યોગીઓ, આપના
સતચીદાનંદ રૂપને પોતાના અંતઃકરણમાં ધારણ કરીને જેમ
શીતળ તલાવમાં કીડા કરવાથી પુરુષ આનંદ પામેછે, તેમ આ
પના અમૃતરૂપી તત્ત્વને ધારણ કરીને આનંદ પામે છે. ॥ ૨૫ ॥

ત્વમર્કસ્ત્વંસામસ્ત્વમસિપવનસ્ત્વંહુતવહ-
સ્ત્વમાપત્વંવ્યોમત્વમુધરિણિરાત્માત્વામિતિ-
ચ ॥ પરિચ્છિન્નામેવંત્વિપરિણત વિભ્રતુ

ગિરંનન્વિદ્યસ્તત્તત્ત્વંવયમિહતુયત્ત્વંનભવસિ
॥ ૨૬ ॥

અર્થ.—હે ભગવાન, સૂર્ય, ચંદ્ર, વાયુ, અગ્નિ, જલ, આ
કાશ પૃથ્વી તથા સર્વના સાક્ષીરૂપ આત્મા એ સર્વરૂપે આપજ
છા. આપના સ્વરૂપને જાણનારા પરિપક્વ બુદ્ધિવાળા પુરુષો પો
તાની વાણીવડે આપના સ્વરૂપનું જુદું જુદું કથન કરેછે. હું
આ જગતમાં આપનાથી કાઠપિણુ પૃથ્ક વસ્તુ દેખતો નથી તો
સકળ જડ તથા ચૈતન્યરૂપ આપજ છો. ॥ ૨૬ ॥

હવે ઐકાર તથા શંકરનો વાચ્ય વાચક સંબંધ કથન કરેછે.

તયાંતિસ્રોવૃત્તીદિ મુવનમયોત્રિનપિસુરા ન-
કારાદ્યૈર્વર્ણૈસ્ત્રિભિરભિદધત્તીર્ણવિકૃતિ ॥
તુરાયંતેધામધ્વનિભરવંધાનમણુભિઃસમ-
સ્તવ્યસ્તંત્વાંઽદગૃણાત્યોમિતિ પદમ્ ૨૭

અર્થ.—હે ભોશરણુદ, ઐ, એ પદ વડે આપની સ્તુતિ થાય
છે. ઐકાર સર્વ રૂપથી સમસ્ત તથા અક્ષર રૂપે વ્યસ્ત બિન્ન છે.
અકાર, ઊકાર તથા મકાર એ ત્રણ વર્ણુવડે રુગ, યજુ તથા શામ
એ ત્રણો વેદોને ધારણ કરે છે તથા જિદાત અનુદાત તથા સ્વ
રીત બેદે કરીને સર્વ સ્વર તથા વ્યંજનોને ધારણ કરેછે. ત્રણલોક
તથા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શંકર એ ત્રણે દેવોને પણ ઐકાર

ધારણ કરેછે. એ ઔકાર આપના સુક્ષ્મ તેજ તુરીયા નામના ધામમાં વ્યાપક છે. એ તુરીયાનું સ્વરૂપ એવું છે કે, જગત્તાવ સ્થામાં હૃદયથી કંઠસુધી, સ્વપ્નમાં કંઠથી તાળુસુધી. શુભિમાં તાલુથી લલાટસુધી તથા શિવ તત્ત્વ તુરીયામાં લલાટથી કુંડલી સુધી વ્યાપક છે. તુરીયા સ્વરૂપ ૫૮ વિકારથી પૃથક છે. ॥ ૨૭ ॥ હવે ધ્યાન કરવા સાઈ આઠ નામનું ધ્યાનાષ્ટક કથન કરેછે.

भवःशर्वोरुद्रःपशुपतिरथोग्रःसहमहांस्तथा
भीमेशानावितियदभिधानाष्टकमिदम् ॥ अ-
मुष्मिन्प्रत्येकंप्रविचरतिदेव श्रुतिरपिप्रिया-
यास्मैधाम्नेप्रविहितनमस्योस्मिभवते २८

અર્થ.—હે ભુદેવ, આપના અભિધ્યાનાષ્ટકનાં આઠ નામછે. વેદશ્રુતિ એક નામને બિન્ન બિન્ન કરીને કહે છે. પેહેલું ભવ, બીજું સર્વ ત્રીણુ રૂદ્ર, ત્રીજું પશુપતિ, પાંચમું ગ્રીવ, છઠ્ઠું મહાન પણાને લીધે મહાદેવ, સાતમું ભીમ તથા આઠમું ઈશાન નામ છે. હે ભગવાન હું (અંતર્યમી) આપના તુરિયા સ્વરૂપને વારંવાર નમસ્કાર કરું છું ॥ ૨૮ ॥

नमोनेदिष्टायप्रियपवदविष्टायचनमोनमः-
क्षोदिष्टायस्मरहरमहिष्टायचनमः ॥ नमो-
वर्षिष्टायत्रिनयनयविष्टायचनमोनमः सर्व-

સ્મૈત્તેત્તદમિતિશર્વાયચનમઃ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ.—હે પ્રિયદેવ, સમિપ સ્થિત એટલે આપના અંત ધ્યાનિ સ્વરૂપને તથા દુર દિશાને વિશે સ્થિત એટલે આપના મહાન રૂપને નમસ્કાર કરું છું. મન વાણીથી પર એવા આપના સુક્ષ્મ વ્રક્ષ, તરણુ, સર્વ ચરાચર તથા સર્વ ચરાચરથી પણ પર એવા આપના શુદ્ધ સ્વરૂપને હું નમસ્કાર કરું છું. ઐરીતે સર્વ દ્રષ્ટા દ્રશ્યરૂપ તમેજ છો. ॥ ૨૯ ॥ હવે ત્રણી ચરણવડે શંકરના સગુણ સ્વરૂપ તથા એથા પદવડે નીર્ગુણ સ્વરૂપનું કથન કરેછે. ॥૨૯॥

બહલરજસેવિશ્વોત્પત્તૌભવાયનમોનમઃપ્રબલ-
તમસેતત્સંહારેહરાયનમોનમઃ ॥ જનસુખ-
કૃતેસત્વોદ્વત્તૌમૃડાયનમોનમઃપ્રમહસિપદે
નિસ્તૈગુણ્યેશિવાયનમોનમઃ ॥ ૩૦ ॥

અર્થ.—હે ભગવાન, સૃષ્ટિની જાતપત્તિ કરવાના હેતુથી ધારણ કરેલા રણુગુણ યુક્ત અધિષ્ઠાન એટલે આપના ભવરૂપને સૃષ્ટિ સંહારના હેતુથી ધારણ કરેલા પરબળ તમે ગુણયુક્ત અધિષ્ઠાન એટલે આપના હરરૂપને તથા સૃષ્ટિનું પાલણ કરવાના હેતુથી ધારણ કરેલા સત્વગુણ યુક્ત અધિષ્ઠાન એટલે આપના મુડ રૂપને હું વારંવાર નમસ્કાર કરું છું, અને ત્રિગુણથી પર (બુદ્ધ) એવા તુરિયારૂપી આપના સતચિદાનંદ શિવરૂપને હું વારંવાર નમસ્કાર કરું છું. ઐરીતે ભક્તિની અધિકતાથી અંથ

કર્તા વારંવાર નમસ્કાર કરે છે. ॥ ૩૦ ॥

કૃશ્ણાણાતિચેતઃ ક્લેશવશ્યંકચેદંકચુદિગુ-
ણસીમોહંધિનીશશ્વદૃદ્ધિઃ ॥ ઇતિચકિતમમં-
દીકૃત્યમાંભક્તિરાધાદ્વરદચરણયોસ્તે વાક્ય-
પુષ્પોપહારમ્ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ.—હે વરદાતા, સ્વપન વીચારની પેઠે આપને કૃશ
એટલે અલ્પ પરિણામ કહેછું. હું કલેશ વશ્ય એટલે દુઃખને
લીધે પરાધિન છું આપનો મહિમા ત્રણ ગુણની મર્યાદાથી પૃથ
ક વર્તેછે. એરીતે ભય ગણતો થકા હું આપની નિરભય ભક્તિ
ત કહેછું, અને વાક્યરૂપી પુસ્પોની માળાઓ આપના ચરણને
વિશે અરપણુ કહેછું. ॥ ૩૧ ॥

અતિગિરિસમંસ્યાત્કજ્જલંસિંધુપાત્રરુદ્ધત-
સ્વરશાખાલેખનીપદુર્ણા ॥ લિખતિયદિ
ગૃહીત્વાશારદાસર્વકાલં તદપિતવગુણાના-
મી નાપારંનયાતિ ॥ ૩૨ ॥

અર્થ.—હે ધૃષ્ટિ, નીલગિરી જેટલા કજળની સમુદ્ર જેવ
ડા પાત્રમાં સમાઈ રહે એટલી રશ્નનાઈ કરી, આ જગતપ
રનાં જેટલા ધેવતાઈ ઝાડ છે તેમની શાખાઓની લેખણા કરી

પૃથ્વીના જેવડા કાગળમાં સર્વના કરતાં ચપળ લખનાર
સરસ્વતી સદાકાળ લખ્યાં કરે તોપણ આપના ગુણોનો પાર
આજે નહિરો ॥ ૩૨ ॥ હવે આ મહિમ્નનો કર્તા પોતાનું
નામ દરસાવ્યા છતાં ઈશ્વરની સ્તુતિ કરેછે.

અસુરસુરમુનીંદ્રૈર્ચિતસ્યેંદુમૌલેર્ગ્રથિતગુણમ-
હિમ્નોનિર્ગુણસ્યેશ્વરસ્ય ॥ સકલગુણવરિષ્ઠઃ
પુષ્પદંતાભિધાનોષચિરમલધુવૃત્તૈઃસ્તોત્રમેત-
ચ્ચકાર ॥ ૩૩ ॥

અર્થ—ખાણાસૂરાદિ અસૂરા, યરહ્માદિ દેવો તથા મન્વાદિ
નરેંદ્રો વગેરે સરવે, જે ઈશ્વરના મસ્તકપર ચંદ્ર છે તથા માયાની
ઊપાધિ સહિત પોતેજ ઈશ્વર છે કે જેમના ગુણોનો મહિમા અ-
તિ વિખ્યાત છતાં, અનન્વય, વંશપરમપરા ગોત્ર રહિત તથા નિ-
રગુણ છે, તે ઈશ્વરનું અચરન (પુજન) કરે છે; તેમની મધુર
પરેમાકાર વૃત્તિથી, સકલ ગુણોથી સંયુક્ત એવો હું પુષ્પદંત આ-
ચારિ, આ મહિમ્ન સ્તોત્રવડે સ્તુતી કરું છું. ॥ ૩૩ ॥ હવે પુષ્પ
દંત આચારી, પોતાની સિધિની ફરી પ્રાપ્તિને વાસ્તે શંકરની
સ્તુતી કરેછે.

અહરહરનવદ્યંધૂર્જટેઃસ્તોત્રમેતત્પઠતિપરમભ-
ક્તયાશુદ્ધચિત્તઃપુમાન્યઃ॥ સમવતિશિવલોકે
રુદ્રતુલ્યસ્તથાત્રપ્રચુરતરધનાયુઃ પુત્રવાન્કી-

તિર્તિમાંશ્ર ॥ ૩૪ ॥

અર્થ—જેના પુષ્પતુલ્ય દાંત છે, સકળ ગંધરવેદો રાખી છે, દેવોનાદેવ શંકરનો દાસ છે તેણે ચંદ્રશૈખર એટલે મહાદેવના આ મહિમ્ન સ્તોત્રની રચના કરીછે. શંકરના શેખને લીધે પુષ્પદંત આચારીની આકાશ ગમનની સિધિનો નાશ થયોછે તેથી દેવોના ગુરુ શંકરની સ્તુતી આ મહિમ્ન સ્તોત્રમાં કથન કરીછે. આ મહિમ્ન સ્તુતી સર્વની સ્તુતીયો કરતાં અધિક તથા દિવ્ય છે; કારણ કે આ સ્તુતી દિવ્ય આત્માની પરાપ્તિનો હેતુ છે તેથી આ સ્તોત્ર દિવ્ય છે. ॥ ૩૪ ॥

હવે મહિમ્નસ્તોત્રના પાઠકુંડળ કથન કરેછે.

**મહેશાન્નાપારોદેવોમહિમ્નોનાપરાસ્તુતિઃ॥અ-
ધોરાન્નાપરોમંત્રોનાસ્તિતત્ત્વંગુરોઃપરમ્ ॥૩૫॥**

અર્થ—આ મહિમ્નસ્તોત્રનો કર્તા હું પુષ્પદંત આચારી કહું છું કે, જે મનુષ્ય હાથ જોડીને, શંકરમાં ચીતલગાવીને, શ્રદ્ધાવહે આ મહિમ્ન સ્તોત્રનો પાઠ કરેછે તે પુરુષ કિંનરોએ સ્તવન કરેલા શીવની સમીપ કૈલાસમાં વાસ કરેછે. આ મહિમ્નનો પાઠ કરનાર પુરુષનું ઈન્દ્રાદિ દેવો તથા વશીષ્ઠાદિ મુનિયો વગેરે પૂજન કરેછે. જે પુરુષ સકામ ભાવે આ મહિમ્નનો પાઠ કરશે તે પુરુષ સ્વર્ગને પામશે તથા નિસકામપણે કરશે તે પુરુષ મુક્ત થશે. આ મહિમ્નનો પાઠ કરનારા સર્વ પુરુષો અંતઃકરણ શુદ્ધિદ્વારાએ જ્ઞાનપરા સિંથવાથી મોક્ષ પામશે; માટે આ મહિમ્ન સ્તુતિનું મહાન ફલ છે. ॥ ૩૫ ॥

દીક્ષાદ્ધાનતપસ્તીર્થજ્ઞાનંયાગાદિકાઃ ક્રિયાઃ ॥
મહિમ્નસ્તવપાઠસ્યકલાંનાર્હંતિષોડશીમ્ ૩૬

અર્થ—શંકર સમાન કોઈ દેવ નથી, અઘોર મંત્ર સમાન કોઈ મંત્ર નથી બ્રહ્મવેત્તા ગુરુ સમાન કોઈ ગુરુ નથી; તેમજ મહિમ્ન સ્તોત્ર સમાન ઈશ્વરની કોઈ સ્તુતિ નથી. ॥ ૩૬ ॥

કુસુમદશનનામાસર્વગંધર્વરાજઃશિશુશશ-
ધરમૌલેર્દેવદેવસ્યદાસઃ ॥ સગુરુનિજમહિ-
મ્નોભ્રષ્ટૃણાસ્યરોષાદ્ધત્તવનામિદમકાર્ષીદિ-
વ્યદિવ્યંમહિમ્નઃ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ—દિક્ષાકર્મનાં નિયમ, દાન, તપ, તીર્થયાત્રા, હોમ તથા યજ્ઞાદિ કર્મકાંડ ક્રિયા કરવાથી જે જે ફલોની પરામીયો થાયછે, તે સર્વે ફલોની પરામીયોનો સમુદાય મહિમ્ન સ્તોત્રની સોળમી કળા ને પોહાંચતો નથી. ॥ ૩૭ ॥

સુરવરમુનિપૂજ્યંસ્વર્ગમૌક્ષેકહેતુંપઠતિયદિ
મનુષ્યઃપ્રાંજલિર્નાન્યચેતાઃ ॥ વ્રજતિશિવ-
સમીપંકિન્નરૈઃસ્તૂયમાનઃસ્તવનામિદમમોઘં
પુષ્પદંતપ્રણીતમ્ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ—આ મહિમ્ન સ્તોત્ર શ્રીપુષ્પદંત આચર્યના મુખથી પરગટ થયુંછે. આ મહિમ્ન સ્તોત્રના પાઠથી સર્વ પાપો નિવારય

ણુ થાયછે; વળી આ સ્તોત્ર શંકરને પિરય છે માટે . પુરૂષ ચિત્ત
ને દૃઢ કરીને, નિબંધકરે પાઠ કરેછે તે પુરૂષપર ભુતપતિ દેશ પર
સન્ન થાયછે. એ શંકરની કૃપાદૃષ્ટિથી મુમુક્ષુઓને બોધ
થાયછે. ॥ ૩૮ ॥

શ્રીપુષ્પદંતમુરવપંકજનિર્ગતેનસ્તોત્રેણકિ-
લ્વિપ્રહરેણહરપ્રિયેણ ॥ કંઠસ્થિતેનપઠિતે-
નસમાહિતેનસુપ્રીણિતોભવતિભૂતપતિર્મ-
હેશઃ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—જે પુરૂષ પરાતઃકાલ ગ્રહીને પરમ ભક્તિવડે શંકરની
સ્તુતીનો આ પાઠ કરશે તે પુરૂષ આત્મહૃદિ દ્વારાએ શીવલોકમાં
રૂદ્રતુલ્ય જ્ઞાનવાન થશે. સકામી પુરૂષોના આત્માકાર્ય કારણ સહિ
ત ધન પુત્રાદિ સમૃદ્ધિ યુક્ત થશે. આ મહિમ્નનો પાઠ કરનારો
પુરૂષ દીર્ઘયુ થવા છતાં પુત્ર તથા કીર્તિમાન થશે. આ મહિમ્નનો
પાઠ સકામી પુરૂષોને સકળ ભોગોનો હેતુ છે તથા નિષ્કામી પુરૂષો
ને અંતઃકરણની શુધિયવાથી જ્ઞાનપરામીને લીધે મોક્ષનો હેતુ
છે. ॥ ૩૯ ॥

હવે આ સ્તોત્રની સમાપ્તી કરેછે.

इत्येषावाङ्मयीपूजाश्रीमच्छंकरपादयोः ॥
अर्पितातेनमेदेवःप्रियतावैसदाशिवः ॥ ૪૦ ॥

અર્થ—પવીત્રતાના હેતુયુક્તનું આ સ્તોત્ર સમાપ્ત થયું છે. આ

સ્તોત્રનું કંઈ. કુપ્પદંત ગંધર્વે કર્યું છે. આ મહિમ્ન સ્તોત્ર તુલ્ય બીજું કોઈ જ સ્તોત્ર નથી; તેથી આ સ્તોત્રવિશે સર્વનું મન આશક્ત થાય છે. આ સ્તોત્રમાં માત્ર ઈશ્વરનું જ વર્ણન કર્યું છે; કારણ કે ઈશ્વરના ગુણકથનની આગળ બીજી સકળ ચાતુરાધિઓ વ્યર્થ છે. ॥ ૪૦ ॥

॥ इति श्रीपुष्पदंतगंधर्वराजविरचितं श्रीशिवमहिम्नारव्यस्तोत्रं संपूर्णम् ॥ ॥ श्रीसांबसदाशिवापर्णमस्तु ॥ ॥ ॥ शुभमस्तु ॥

દોહરો—ઈષ્ટદેવનું ધ્યાન લે, શંકર નામ ગિયારી; ભાષા પદ પરકાશ આ, ટીકા કરી આગરી. ॥ ૧ ॥ આનો કરે વીચારી જે, વણુવાર ચીત્તમાંય; પદ અન્વય પરકાશ થઈ, સંશય ચીત્તનો જાય. ॥ ૨ ॥ મુક્તાનંદ પરમહંસે આ, નીજ બુદ્ધનું સાર; પદ આશય પરગટ કરી, કીધો સુગમ પરકાર ॥ ૩ ॥ ઇતિશ્રી ભાષા પદપરકાશ મહિમ્ન ટીકા મુક્તાનંદ પરમહંસેન વીરચીતા સંપૂર્ણ સમાપ્ત શુભંભવતુ.

આ મહિમ્ન સ્તોત્રની ટીકા, ગિપર કહેલાં મુક્તાનંદ સ્વામીએ વરજભાષામાં કરેલી તેનો કથા મૂળના સંસ્કૃત શ્લોકોનો આશ્રય ગ્રહણ કરીને, વર્તમાનકાળની પદ્ધત્તી પરમાણેની આ ગુજરાતી ટીકા, અમદાવાદનીવાસી કઈડિયા પાટીદાર અડકે અસારવા મુળ જી પરમજીએ કરી આપેલી તેથી આ મહીમ્ન યોગવાદ આવ્યે હાલ છપાવ્યું છે.

॥ अथ शिवपंचाक्षरस्तोत्रप्रारम्भः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ नागेंद्रहाराय त्रिलोचनाय मस्मां-
गरागाय महेश्वराय ॥ नित्याय शुद्धाय दिगंबराय तस्मै
नकाराय नमः शिवाय ॥ १ ॥ मंदाकिनीसलिलचंदनच-
र्चिताय नंदीश्वरप्रमथनाथमहेश्वराय ॥ मंदारपुष्प बहुपु-
ष्प सुपूजिताय तस्मै मकाराय नमः शिवाय ॥ २ ॥ शि-
वाय गौरीवदनाब्जवृंदसूयाय दक्षाध्वरनाशकाय ॥ श्री-
नीलकंठाय वृषध्वजाय तस्मै शिकाराय नमः शिवाय
॥ ३ ॥ वासिष्ठ कुंभोद्भूतनीलमोहिनीनांद्रदेवार्चितशेखरा-
य ॥ चंद्रार्कवैश्वानरलोचनाय तस्मै वकाराय नमः शि-
वाय ॥ ४ ॥ यक्षस्वरूपाय जटाधराय पिनाकहस्ताय
सनातनाय ॥ दिव्याय देवाय दिगंबराय तस्मै यकाराय
नमः शिवाय ॥ ५ ॥ पंचाक्षरमिदं पुण्यं यः पठेच्छिव-
सन्निधौ ॥ शिवलोकमवाप्नोति शिवेन सह मोदते ॥ ६ ॥
इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं शिवपंचाक्षरस्तोत्रं संपू-
र्णम् ॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु ॥ ७ ॥

